

## Så föddes Bild och Ord Akademin



*Bild och Ord Akademin grundare Sven Lidman.*

De många föreläsningar jag hållit om konsten att berätta med bilder och om relationen mellan bilderna och orden skulle utveckla sig till spännande upptäcktsfärder inte bara inom själva ämnet utan också i kontakten med alla de olika skolor och institutioner som jag efterhand kom att besöka.

Kallelserna kom från allt fler olika håll i samma mån som både jag och omgivningen upptäckt att bild och ordrelationens villkor var desamma inom hela informationsområdet. Ett slags yrkesekumenik började bryta upp de facklåsta isolaten. Jag mötte fotografer och tecknare, reklamfolk och skolfolk. Jag besökte förlagsredaktioner såväl som tidningsredaktioner,

talade för AV-folk och för TV-producenter. Alla typer av medier, både det grafiska och det elektroniska visade sig ha samma intresse för det grundläggande kommunikativa och kreativa villkoren.

Kontakterna med alla dessa åhörarkategorier och inte minst med arrangörerna inom de olika institutionerna gjorde mig medveten om hur uppsplittrad i traditionella fack informatörsutbildningen var. Fotograferna såg bara foton, tecknarna såg bara teckningar, redaktörerna bara ord. Formgivarna såg bara typografi och layout, de lärda bara sin forskning. Också själva medierna präglades av sin facklåsta självtillräcklighet.

Journalisterna såg bara tidningar, förlagsfolket bara böcker, TV-producenterna blev lätt ensidigt fixerade vid den rörliga bilden, AV-apparaterna på den tiden hotade konstant att göra sina producenter till teknikens fångar.

Hard-ware, hårdvaran, tekniken, expanderade våldsamt medan soft-ware, mjukvaran, innehållet, blev eftersatt eller rent av en bristvara.

Mitt i det rosigt aktiva utbildningssamhället hotade en kreativ, kommunikativ kris. Den berörde oss alla som arbetade inom informationssektorn och i det postindustriella samhället lär denna yrkessektor omfatta mer än 40% av den arbetsföra befolkningen.

## Ett behov växer fram

På de flesta håll mötte jag en stor oro inför situationen hos de utbildningsansvariga och en växande otillfredsställdhet hos informatörerna på fältet. Man måste se bakåt för att upptäcka att man gick framåt. Och jämförde jag 60-talets upplevelser med det begynnande 80-talets kunde jag se den radikala attitydförändringen. En ändrad attityd är ju den första förutsättningen för att tillägna sig en ny kunskap. I min barndoms pingstmiljö skulle man ha talat om andlig nöd och andlig nöd, om den verkligen föreligger, är ju grunden för en väckelse. Nu mötte jag denna nöd i det sekulariserade informationsområdet. En torka, trötthet inför överspelade grepp och rutiner, ett tilltagande behov av åtminstone en tröstande illusion om något nytt på väg.

Från alla håll samma frågor, samma intresse. Varför hade vi inte en gemensam institution som kunde stödja och utveckla oss alla som arbetade i den försummade för att inte säga lätt föraktade informationssektorn. Eldsjälen **Nils Lalander**, som efterträtt **Björn Karlsson** på Utbildningstidningen, kom med det förlösande ordet på min 60-årsdag:

*»Är det inte dags att starta en bildakademi?«*

I samband med min sextioårsdag hade **Inger Rosén** och **Ulla Jansson**, ägare av och chef för dåvarande **Lidman Information**, tagit initiativet till en insamling som blev grundplåten i **Lidmanpriset**. En bildakademi skulle kunna få uppgiften att dela ut priset. Det var i december 1981, fröet var sått och låg och grodde inom mig i månader. Jag vred och vände på idén, prövade den på än den ene, än den andre av institutionschefer och utbildningsspecialister. Det kändes utmanande men också ansvarsfullt och spännande.

**En tvärprofessionell yrkesakademi.** Efter hand började idén få konturer. Det skulle bli en tvärprofessionell yrkesakademi med stolar representerande alla olika grenar inom informationsområdet.

Den skulle omfatta kreatörer och producenter såväl som utbildare och forskare. Det skulle finnas en tecknarstol och en fotografstol, likaväl som en TV-stol och en reklambyråstol, men också stolar för bildlärare, bildforskare och museifolk. En mindre planeringsgrupp fick stöta och blöta projektet. Diskussionen hade också sina muntra inslag.

Bakgrunden var dock i regel seriös och praktisk. Vi blev medvetna om vad vi kallade *»Svenska Akademiens Strindbergsproblem«*, någonting som Gustav III aldrig hade kunnat förutse: svårigheten att välja in alltför storslaget originella personer, ej lagda för kollegial anpassning och prosaiskt akademiarbete. Samtidigt ville vi inte utesluta storheter som både de och omgivningen skulle anse självskrivna.

Vi föreslog därför ett komplement till den arbetande akademien, en *»första kammare«* som vid döpte till Akadimirådet. Till denna kunde väljas personer, som gjort sig förtjänta för tidigare pionjärinsatser eller som på grund av alltför stark individualism inte hörde hemma i det vardagliga arbetet. Vårt främsta Strindbergsfall var – som läsaren antagligen redan förstått – **Lennart Nilsson**.

I Akadimirådet kunde man också flytta upp ledamöter som föll för åldersstrecket men som därmed slapp *»gå ut i kylan«*.

**Akademiens kärnledamöter.** Sommaren 1983 gick förberedelserna in i sin slutfas. Någon gång i maj–juni det året hade jag på ett seminarium stött samman med **Björn Fjaestad**, chefredaktören för Forskning och Framsteg. Det blev ett för akademiplanerna avgörande möte. Björn var på en gång akademiker, diplomat, institutionschef och därtill lidelsefull främjare av den informationsgrafiska utvecklingen. Han var *»akademabel«* i mycket modern tappning och gav den nödvändiga tyngden åt den entusiastiska planeringsgruppen kring mig. En av de främsta i denna var **Rune Pettersson**, då i Esseltes utvecklingsgrupp. Han var en originell individualist som med sitt intensiva intresse för den informativa bilden alltid ställde upp till debatt och samarbete. Jag hade haft kontakt med honom sedan 1974 och han hade med sina forskningar och sin bredmediella yrkeserfarenhet givit mig ovärderliga impulser och fakta.

I tomrummet efter **Jan Cornell** som vi båda beundrade lika högt kom Rune att bli en viktig samtalspartner för mig. Till skillnad från mig orkade han ta sig igenom akademiska avhandlingar och artiklar och utveckla internationella kontakter. Från dessa resor och studier av den kommunikationstekniska utvecklingen vidarebefordrade han till mig just de poänger som var relevanta för mina föreläsningar. Tyvärr skulle han med tiden ägna sig åt en mer renodlad akademisk forskning. Jag fick uppleva hur ett stort pionjärlöfte efter hand frestades lämna folkbildning för den etablerade forskningens finrum. Till den inre gruppen hörde också **Jan-Erik Ander**, den arbetsglade informationsgrafikern från KREAB. Han hade som företagare i branschen tagit fatt på en del av min verksamhet i en krisperiod mellan Media och Bonniers Stora Lexikon. Vid sidan av vårt företagsmässiga samarbete uppmuntrade han min bildpedagogiska aktivitet – kunnigt och självständigt kritiskt men också gossaktigt påhejande. Ja, inte bara påhejande.

Efter hand skulle han bli den ledande i akademien och till sist, 2004, efterträda mig som preses. Han hade då blivit något av vår »chefsideo­log« med utställningen »Tredje språket« 2001 och läroboken med samma namn 2003. Till entusiasterna hörde slutligen också journalisten och tecknaren **Torgny Wärn**. Han behärskade lika suveränt ordet som bilden och står nu i mognat perspektiv som den främste pionjären för den nyhetsgrafiska vågen i den svenska dagspressen. Under **Börje Dahlqvist** som redaktionschef hade han fått betald tjänstledighet för att studera informationsgrafik på Lidman Production. Han var den styvaste bildtextredaktör jag någonsin haft i min tjänst. Mästerligt utvecklade han bildens innehåll och nyanser med hjälp av grafiskt utformade och välplacerade textkommentarer.

Utanför den inre planeringsgruppen fick vi kontakt med framstående personligheter inom den vidare utbildnings- och informationsfältet. Bland annat det originella fenomenet **Lasse Svanberg** som till en början kunde ställa Filmhusets klubbrum till förfogande för våra sammanträden. Ett annat namn i mängden var **Magnus Gerne**. Det var en särskild glädje för mig när den store bildjournalisten sade ja till att ta plats i akademins tecknarstol. Jag hade följt hans unika pionjärinsats inom nyhetsgrafiken ända från Expressens start 1944 och jag hade förgäves sökt hans medverkan i Focus internationella bildplan. Ja, jag kände faktiskt Magnus ända från skolåren i Norra Latin, där ingen av oss lyckades bedriva några framgångsrika studier. Han hoppade av redan i gymnasiet medan jag i alla fall lyckades släpa mig över mållinjen som student. Och ändå – eller kanske just därför – skulle vi båda på varsitt plan bli lidelsefullt engagerade folkbildare och gå i täten för den informationsgrafiska utvecklingen.

## Akademien grundas

Grundandet av Bild och Ord Akademin i oktober 1983 kändes som en kulmen på mitt långa bildpedagogiska utvecklingsarbete. Ett stort antal yrkesmän och yrkeskvinnor i såväl grafiska som audiovisuella medier fick nu tillfälle att råk­as över fackgränserna, diskutera övergripande frågor och få inblick i varandras speciella yrkes-



Några av ledamöterna vid Bild och Ord Akademiens första ordinarie möte 1983. Det hölls i Filmhuset i Stockholm. I mitten sitter Sven Lidman, som vara akademins förste preses.

problem. Akademin har också kunnat ta utåtriktade initiativ: Utdela årliga priser, ordna utställningar och seminarier och ge ut publikationer.

Under de kommande 20 åren skulle en mängd tunga representanter inväljas i Akademin. **Bo Bergström**, med en rad bildpedagogiska böcker bakom sig, **Catharina Grünbaum**, DN:s stora språkauktoritet och den mångsidige fotografen **Georg Sessler**. Läger jag till ännu ett namn, **Björn Ericstam**, så tar jag fram en av vårt lands främsta kommunikatörer, helt okänd utanför facket. Ett exempel på hur Bild och Ord Akademin skulle komma att ägna sig åt den relativt dolda delen av det svenska kulturlivet, dolda men inte mindre viktiga: informationssamhällets behov i den moderna kommunikationsteknikens allt rikare utrustade värld. För min egen del betydde det dessutom att jag i denna nyskapade, auktoritativa institution fick ett »innanför« för första gången i mitt övriga livslånga utanförskap. Här hörde jag hemma, här fick jag umgås med likasinnade, inspirera och inspireras. Jag fick uppleva samma »saliga gemenskap« som i mina tidigare skapargrupper, Focus, Combi och Media. Men i det här fallet i en församling av självständiga ledande kreatörer, representanter för samhällets alla utbildnings- och informationsområden. En akademisk pondus utan akademisk pompa. Smittad av min entusiasm blev alla socialt uppknäppta. Otaliga pristagare under årens lopp skulle uppleva och uppskattande kommentera den anda av gemensam idéglädje vi utstrålade.

Pionjären **Bo Ragnerstam**, den nyskapande teckningsläraren från Västerås, deltog som ledamot i Akademin årsmöte kring **Comenius** och fyrahundraårsminnet av hans födelse. Plötsligt hör jag hur han utbrister där han står framför publiken och berättar om sina erfarenheter från barnets bildskapande:

*»Kära vänner! Känner ni inte också att vi just nu har Comenius mitt i bland oss.«*

Här kände sig väckelsens son hemma.



**Johann Amos Comenius,**  
1592–1670. Tjeckisk pedagog.

*En av pedagogikhistoriens  
märkesmän. Förespråkade en  
åskådlig undervisning byggd på  
elevernas erfarenheter.*